

Юрій В. Білан, Галина І. Білушак, Олег Б. Демків
ДИНАМІКА ЕКОНОМІЧНИХ, ІНСТИТУЦІЙНИХ ТА
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ ЗОВНІШНЬОЇ
МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті на підставі регресійного аналізу змодельовано систему чинників, що визначали зовнішню міграцію з України. Охоплено не лише макро- та мікроекономічні (як у більшості подібних досліджень), а й інституційні та соціокультурні чинники. Проаналізовано динаміку чинників міграції на двох етапах: 1992–2002 рр. та 2003–2013 роки. Виявлено суттєву відмінність у чинниках, що визначають зовнішню міграцію на цих двох етапах.

Ключові слова: зовнішня міграція; статистичне моделювання; чинники впливу.

Табл. 6. Літ. 18.

Юрий В. Билан, Галина И. Билушак, Олег Б. Демкив
ДИНАМИКА ЭКОНОМИЧЕСКИХ, ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ
И СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ФАКТОРОВ ВНЕШНЕЙ
МИГРАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

В статье на основе регрессионного анализа смоделирована система факторов, определяющих внешнюю миграцию из Украины. Охвачено не только макро- и микроэкономические (как в большинстве подобных исследований), но и институциональные и социокультурные факторы. Проанализирована динамика факторов миграции на двух этапах: 1992–2002 гг. и 2003–2013 годы. Выявлены существенные отличия в факторах, определяющих внешнюю миграцию на этих двух этапах.

Ключевые слова: внешняя миграция; статистическое моделирование; факторы влияния.

Yuriy V. Bilan¹, Halyna I. Bilushchak², Oleh B. Demkiv³
DYNAMICS OF ECONOMIC, INSTITUTIONAL AND SOCIO-
CULTURAL FACTORS OF EXTERNAL MIGRATION FROM UKRAINE

Basing on the regression analysis the system of factors that determine the emigration from Ukraine is modelled. To macro- and microeconomic factors (as used in most of similar studies) the authors add the institutional and socio-cultural ones. The dynamics of migration factors is analyzed in two periods: 1992–2002 and 2003–2013. Significant differences in the factors determining external migration within these two periods is detected.

Keywords: external migration; statistical modelling; factors of influence.

Постановка проблеми. Зовнішня міграція сьогодні привертає увагу як широкої громадськості, так і публіцистів, політиків і науковців. Сучасне українське суспільство переживає четверту хвилю зовнішньої міграції, яка у чомусь подібна до попередніх, а у чомусь є безпрецедентною. На перший погляд, вражає масштаб явища. Під час першої хвилі зовнішньої міграції з України (1880–1914 рр.) за кордон виїхало близько 1,5 млн осіб; під час другої хвилі (1914–1939 рр.) – від 200 до 300 тис. осіб; під час третьої хвилі (1939 р. – кінець 1950-х рр.) – понад 300 тис. осіб. Четверта ж хвиля зовнішньої міграції з України станом на 2015 р. вже охопила понад 7 млн осіб [9].

¹ University of Szczecin, Poland.

² National University "Lviv Polytechnics", Ukraine.

³ Ivan Franko Lviv National University, Ukraine.

Цей показник є дещо оманливим і створює хибне враження катастрофічної депопуляції України внаслідок зовнішньої міграції населення. Річ у тому, що абсолютна більшість тих, хто залишали межі України у період четвертої хвили, що триває і зараз, в той чи інший спосіб повертались. Вражаючий показник у кілька мільйонів українців, яких захопив «потік» зовнішньої міграції, слід розглядати радше як ознаку сучасного високодинамічного суспільства з властивими для нього відкритими міграційними режимами і «стиранням кордонів», рееміграцією, множинним громадянством, транснаціональними сім'ями тощо.

Водночас вказана реінтерпретація не знімає питання наукового аналізу чинників, що спонукають українців залишати межі країни. Ця розвідка є спробою поєднання вузькодисциплінарних напрацювань з економічної теорії, статистики та соціології у дослідженні чинників зовнішньої міграції населення України на підставі опрацювання широкого спектру макроекономічних, мікроекономічних та соціологічних даних і застосування статистичних процедур кореляційного, факторного і регресійного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому, переважно економічному, дискурсі подібні дослідження поки не є численними, але дозволяють говорити про певний корпус праць з цього напрямку. Так, український дослідник О. Пасічник на підставі факторного аналізу досліджує міграційний процес як такий, що складається з низки стадій: стадія потенційної міграції, стадія безпосереднього акту міграції і стадія, що характеризує наслідки міграційних процесів [4]. В. Борщевська на підставі кореляційно-регресійного аналізу економетричної моделі приходиться до висновку, що зовнішня міграція з України насамперед зумовлена низькою, порівняно з іншими країнами, середньомісячною заробітною платою і з часом еміграція стає більш залежною від показників економічного розвитку [1]. К. Шеховцева на підставі кореляційно-регресійного аналізу приходиться до висновку, що на кількість емігрантів з України впливають два фактори: безробітне населення у віці 15–70 років та соціальна допомога [7]. Ю. Курунова, користуючись методом регресійного моделювання, створила економетричну модель впливу на зовнішню міграцію низки чинників економічного характеру (ВВП на душу населення, доходу на душу населення, середньої заробітної плати, заборгованості з виплат заробітної плати, індексу споживчих цін, вартості кредитів банків України в іноземній валюті, рівня безробіття, кількості вільних робочих місць, працевлаштування державною службою зайнятості тощо) [2]. Усі названі праці є внеском у системне осмислення явища зовнішньої міграції, розробку інструментарію її моніторингу, прогнозування її динаміки.

Водночас, є низка прогалин у вказаних працях, які ми намагалися подолати в цій розвідці. Це: 1) відсутність уваги до інституційних та соціальних чинників і майже виключна увага до макро- та міроекономічних чинників; 2) аналіз чинників зовнішньої міграції за увесь період з початку 1990-х рр. дотепер, внаслідок чого втрачається розуміння динаміки рушійних сил, які спонукали українців виїздити за кордон впродовж років незалежності України.

Ціль дослідження: на підставі регресійного аналізу провести моделювання системи чинників, що впливають на зовнішню міграцію з України; проаналі-

зувати динаміку чинників міграції з поділом на два періоди: 1992–2002 рр. та 2003–2013 роки.

Основні результати дослідження. У межах цієї роботи ми виходимо з теоретичної моделі системи чинників зовнішньої міграції населення України, яка включає мікроекономічні, макроекономічні, інституційні та соціокультурні чинники. Соціально-економічні чинники, що визначали і продовжують визначати динаміку зовнішньої міграції з України на етапі четвертої хвилі, доцільно розглядати в контексті соціально-економічної динаміки суспільства – з початку 1990-х рр. дотепер. Пропонуємо виділити в межах цього періоду два етапи – відмінні за соціально-економічним контекстом прийняття міграційних рішень і за мотиваціями зовнішніх мігрантів.

Перший з цих етапів – з початку 1990-х до початку 2000-х рр. характеризувався вкрай гострою соціально-економічною кризою, драматичним погіршенням якості життя населення, знеціненням грошових заощаджень, критичними показниками падіння валового національного продукту. На цьому етапі зовнішня міграція населення України зумовлювалася майже виключно економічними чинниками: зупинка роботи підприємств, багатомісячні затримки з виплатою заробітної плати, зростаюче безробіття. Мотивацію зовнішніх мігрантів цього етапу доцільно назвати «порятунком від зубожіння», адже нерідко метою виїзду за кордон було не стільки збагачення, скільки виживання [8; 11].

Початок другого етапу четвертої хвилі пропонуємо датувати рубежем століть, адже саме у 2003 р. в Україні було зафіксовано найвищий приріст валового продукту. Відтак, починається процес поступового покращення соціально-економічної ситуації в Україні. Відповідно, на другому етапі четвертої хвилі зовнішньої міграції мігрантами рухало переважно бажання підвищити добробут, вирішити житлове питання, фінансувати навчання дітей тощо [12; 14].

Проаналізований період, тобто роки четвертої хвилі зовнішньої міграції з України (конкретніше, період з 1-ого кварталу 1992 р. по 2-ий квартал 2013 р.) розділено на два етапи відповідно до динаміки розвитку українського суспільства: перший період – з початку 1990-х рр. до 2003 р.; другий – з 2003 р. і до 2014 року.

Умовно назвемо перший з них періодом глибокої соціально-економічної кризи, а другий – періодом стабілізації і відносного добробуту. Припускаємо, що на цих двох етапах система чинників зовнішньої міграції українців змінюватиметься: на першому етапі (гострої соціально-економічної кризи) найважливішими будуть чинники макро- та мікроекономічного характеру, а на другому (етапі відносної стабільності та мінімального добробуту) зростатиме значення соціокультурних та інституційних чинників [10]. На користь такої авторської періодизації свідчить, зокрема, динаміка показника сальдо міграції.

Відповідно до обраної теоретичної моделі для статистичного моделювання відібрано групи чинників (факторів), які представлені у табл. 1.

Проведений порівняльний аналіз середніх значень всіх чинників для вказаних періодів вказує на статистично істотну ($p < 0,05$) відмінність середніх значень для виділених періодів у сальдо міграції таких чинників: макроекономічні змінні (дефіцит бюджету, ВВП на душу населення, рівень безробіття,

індекс бідності); мікроекономічні змінні (середній розмір місячної пенсії, середньомісячна заробітна плата); інституційні змінні (індекси Світового банку: Voice and Accountability index; Political Stability and Absence of Violence/Terrorism index; Regulatory Quality index; Rule of Law index; Control of Corruption index); соціокультурні змінні (індекс аномійної деморалізованості; індекс тривожності; індекс соціального самопочуття; середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?»).

Таблиця 1. Показники та джерела даних, використані в моделюванні чинників зовнішньої міграції з України, авторське групування

Група показників	Джерела даних
Макроекономічні змінні: - дефіцит бюджету; - ВВП на душу населення; - рівень безробіття; - індекс бідності.	Статистичні дані, облік яких ведеться державними органами України та міжнародними інституціями.
Мікроекономічні змінні: - продукти харчування та безалкогольні напої в структурі сукупних витрат українських домогосподарств; - середній розмір призначеної місячної пенсії; - середньомісячна заробітна плата.	Державне статистичне управління України [3], Світовий банк [16], Європейська економічна комісія ООН [17].
Інституційні змінні: - значення індексу «Voice and Accountability»; - значення індексу «Political Stability and Absence of Violence/Terrorism»; - значення індексу «Government Effectiveness»; - значення індексу «Regulatory Quality»; - значення індексу «Rule of Law»; - значення індексу «Control of Corruption».	Дослідження Світового банку «Індикатори урядування» (World Bank Government Indicators), в якому поєднані статистичні дані та результати експертного опитування [18].
Соціокультурні змінні: - індекс аномійної деморалізованості населення; - індекс тривожності населення; - індекс соціального самопочуття населення; - середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?»; - відповідь «так» на питання: «Чи плануєте ви у найближчий рік поїхати за кордон на тимчасові заробітки?»; - відсоток українців, які відповіли «Я цілком щасливий» на питання про щастя; - середній показник відповідей на питання про ступінь задоволеності власним життям.	Трендове соціологічне дослідження «Соціологічний моніторинг» [6]. Трендове соціологічне дослідження «Світове дослідження цінностей» [15].
Залежна змінна: - сальдо міграції для України.	Державна міграційна служба України [5].

За результатами регресійного аналізу залежності сальдо міграції для України від чинників кожної з чотирьох груп окремо в період від 1992 р. до 2002 р., на зміну сальдо міграції значущим є вплив лише одного чинника – середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?» ($p < 0,1$). В період з 2003 р. до 2013 р. суттєвим стає вплив на зміну сальдо міграції України таких чинників, як Voice and Accountability index ($p < 0,1$), Government Effectiveness index та Control of Corruption index ($p < 0,05$).

Було проведено аналіз чинників, які впливають на сальдо міграції, за допомогою методу пошукового факторного аналізу. Дослідження проводилися для кожного з виділених періодів методом головних компонент заданням максимальної кількості двох утворюваних факторів. Доцільність такого вибору кількості факторів підтверджується результатами критерію кам'янистого осипу.

З матриці факторних навантажень для періоду 1992–2002 рр. (табл. 2) бачимо, що утворені два фактори пояснюють 68,77% всієї дисперсії (варіації) чинника «сальдо міграції для України», що є достатньо високим показником пояснювальної здатності моделі. При цьому, перший фактор більше корелює зі змінними, ніж другий.

Таблиця 2. Матриця факторних навантажень (1992–2002 рр.)*

	Factor 1	Factor 2
Дефіцит бюджету	-0,074248	0,910809
Рівень безробіття Україна	0,370515	0,859785
Індекс бідності Україна	-0,791954	0,326490
Продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат українських домогосподарств	-0,102500	0,978898
Середній розмір призначеної місячної пенсії	0,230740	-0,922528
Індекс «Voice and Accountability»	-0,801065	0,211504
Індекс «Government Effectiveness»	0,940492	-0,004137
Індекс «Control of Corruption»	0,915296	0,130315
Індекс соціального самопочуття	0,891796	0,049519
Середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?»	0,748246	-0,112219
Expl. Var	6,675087	5,016660
Prp. Totl	0,392652	0,3

* складено на основі авторських розрахунків даних [6; 14; 15; 17; 18].

Перший фактор (Factor 1) найтісніше пов'язаний з такими змінними: Індекс бідності; Voice and Accountability index; Government Effectiveness index; Control of Corruption index; індекс соціального самопочуття; середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?».

Другий фактор (Factor 2) визначається такими чинниками: дефіцит бюджету, рівень безробіття, продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат українських домогосподарств, середній розмір призначеної місячної пенсії.

До розрахунку множинного рівняння регресії обираємо найбільш значущі зі всієї множини незалежних змінних фактори. Відповідно до проведеного факторного аналізу це: дефіцит бюджету; рівень безробіття; індекс бідності; продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат українських домогосподарств; середній розмір пенсії; Voice and Accountability index; Government Effectiveness index; Control of Corruption index; індекс соціального самопочуття; середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?».

Розрахований коефіцієнт кореляції $R = 0,76008663$ означає сильний зв'язок між відібраними факторами і сальдо міграції, а коефіцієнт детерміна-

ції $R^2 = 0,57773169$ вказує на те, що 57,77% зміни сальдо міграції пояснюється відібраними чинниками. Висновок про правильність вибору виду взаємозв'язку та адекватність побудованої моделі (отриманого рівняння регресії) підтверджують результати критерію Фішера-Снедекора ($p < 0,03179$).

Таблиця 3. Параметри регресійної моделі (1992–2002 рр.)*

	Beta	Std.Err.	B	Std.Err.	t(8)	p-level
Intercept			-1698,37	617,5295	-2,75027	0,025048
Середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?»	0,581672	0,230623	554,17	219,7182	2,52218	0,035688
Дефіцит бюджету	0,542556	0,230623	16,25	6,9081	2,35257	0,046495

* складено на основі авторських розрахунків даних [6; 14; 15; 17; 18].

Зауважимо, що в рівнянні регресії (табл. 3) статистично значущими ($p < 0,05$) є тільки два чинники – середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?» та дефіцит бюджету (у % до ВВП).

Рівняння регресії впливу відібраних чинників на сальдо міграції має вигляд: (сальдо міграції для України) = $0,581672 \times$ (середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?») + $0,542556 \times$ (дефіцит бюджету, % до ВВП).

Для періоду 2003–2013 рр. утворені два фактори (табл. 4), які пояснюють 73,82% всієї дисперсії (варіації) залежної змінної (сальдо міграції для України), при цьому перший фактор більше корелює зі змінними, ніж другий.

Таблиця 4. Матриця факторних навантажень (2003–2013 рр.)*

	Factor 1	Factor 2
Дефіцит бюджету	-0,354665	-0,773621
ВВП на душу населення Україна	-0,915259	-0,347657
Рівень безробіття Україна	0,506409	-0,825809
Індекс бідності Україна	0,960251	-0,078178
Продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат українських домогосподарств	0,974427	0,005811
Середній розмір місячної пенсії	-0,867769	-0,472459
Середньомісячна заробітна плата	-0,983261	0,085343
Voice and Accountability index	-0,881809	0,218262
Political Stability and Absence of Violence/Terrorism index	-0,765230	0,468480
Government Effectiveness index	0,816837	0,508004
Regulatory Quality index	0,179896	0,436508
Rule of Law index	-0,537559	0,405754
Control of Corruption index	0,151452	0,917018
Індекс аномійної деморалізованості	-0,066490	-0,005862
Індекс тривожності	0,905230	0,119766
Індекс соціального самопочуття	-0,913262	0,312473
Середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?»	-0,337341	0,349087
Expl.Var	8,957714	3,593120
Prp.Totl	0,526924	0,211360

* складено на основі авторських розрахунків даних [6; 14; 15; 17; 18].

Для періоду 2003–2013 рр. перший фактор (Factor 1) найтісніше пов'язаний з такими змінними: ВВП на душу населення; індекс бідності; продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат українських домогосподарств; середній розмір місячної пенсії; середньомісячна заробітна плата; Voice and Accountability index; Political Stability and Absence of Violence/Terrorism index; Government Effectiveness index; індекс тривожності; індекс соціального самопочуття.

Другий фактор (Factor 2) визначається такими чинниками: дефіцит бюджету; рівень безробіття; Control of Corruption index.

Зауважимо, що для цього періоду часу не є пов'язані з жодним з утворених факторів такі чинники: Regulatory Quality index; Rule of Law index; індекс анонійної деморалізованості; середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?».

До розрахунку множинного рівняння регресії обираємо найбільш значущі зі всієї множини незалежних змінних фактори. Відповідно до проведеного факторного аналізу це є: дефіцит бюджету; ВВП на душу населення; рівень безробіття; індекс бідності; продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат українських домогосподарств; середній розмір місячної пенсії; середньомісячна заробітна плата; Voice and Accountability index; Political Stability and Absence of Violence/Terrorism index; Government Effectiveness index; Control of Corruption index; індекс тривожності; індекс соціального самопочуття.

Розрахований коефіцієнт кореляції $R = 0,99994560$ означає дуже сильний зв'язок між відібраними факторами і сальдо міграції, а коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,99989119$ вказує на те, що 99,98% зміни сальдо міграції пояснюється відібраними чинниками. Висновок про правильність вибору виду взаємозв'язку та адекватність побудованої моделі (отриманого рівняння регресії) підтверджують результати критерію Фішера-Снедекора ($p < 0,01956$).

Таблиця 5. Параметри регресійної моделі (2003–2013 рр.)*

	Beta	Std.Err. of Beta	B	Std.Err. of B	t	p-level
Intercept			-626,530	56,11770	-11,1646	0,056870
Індекс бідності Україна	-0,64972	0,042703	-19,463	1,27919	-15,2149	0,041782
Government Effectiveness index	0,21584	0,033434	32,487	5,03230	6,4556	0,097837
ВВП на душу населення	1,46783	0,081764	8,833	0,49204	17,9521	0,035426
Середній розмір місячної пенсії	-1,09797	0,083399	-0,047	0,00360	-13,1653	0,048263
Voice and Accountability index	0,42528	0,033201	22,557	1,76096	12,8094	0,049599
Індекс соціального самопочуття	-0,37216	0,038234	-6,007	0,61709	-9,7339	0,065174

* складено на основі авторських розрахунків даних [6; 14; 15; 17; 18].

Зауважимо, що в рівнянні регресії статистично значущими ($p < 0,05$) є: Індекс бідності; ВВП на душу населення; середній розмір місячної пенсії; Voice and Accountability index. Тільки для двох чинників – Government

Effectiveness index та індекс соціального самопочуття $p > 0,05$ незначно, але $p < 0,1$.

Рівняння регресії впливу відібраних чинників на сальдо міграції має вигляд: (сальдо міграції для України) = $-0,64972 \times$ (індекс бідності Україна) + $0,21584 \times$ (Government Effectiveness index) + $1,46783 \times$ (ВВП на душу населення) – $1,09797 \times$ (середній розмір місячної пенсії) + $0,42528 \times$ (Voice and Accountability index) – $0,37216 \times$ (індекс соціального самопочуття).

Зауважимо, що всі ці чинники визначають новоутворений Factor 1.

Рівняння регресії впливу нових (утворених) факторів на сальдо міграції має вигляд: (сальдо міграції для України) = $-0,874957 \times$ (Factor 1) + $0,147494 \times$ (Factor 2) і статистично значущим є тільки Factor 1 ($p < 0,05$).

Таблиця 6. Параметри регресійної моделі утворених факторів (2003–2013 рр.)*

	Beta	Std.Err. of Beta	B	Std.Err. of B	t	p-level
Intercept			6,0375	2,843875	2,12298	0,087175
Factor 1	-0,874957	0,206250	-12,8973	3,040230	-4,24222	0,008152
Factor 2	0,147494	0,206250	2,1741	3,040230	0,71512	0,506527

* складено на основі авторських розрахунків даних [6; 14; 15; 17; 18].

Розрахований коефіцієнт кореляції $R = 0,78730470$ означає сильний зв'язок між відібраними факторами і сальдо міграції, а коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,78730470$ вказує на те, що 78,73% зміни сальдо міграції пояснюється утвореними факторами.

Висновки. Можемо зробити висновок, що система чинників, що визначають масштаби зовнішньої міграції з України впродовж четвертої хвилі, змінюється. Ці зміни, вочевидь, зумовлені загальними соціально-економічними, соціокультурними та інституційними змінами, що відбулися в Україні за аналізований період. Два етапи пострадянського розвитку України (етап глибокої кризи – 1991–2002 рр., та етап стабілізації і відносного добробуту – 2003–2013 рр.) у сенсі чинників міграційної поведінки відзначаються наступними особливостями.

За допомогою регресійного аналізу створено дві моделі, що описують значущість чинників зовнішньої міграції на згаданих етапах. На першому етапі в рівнянні регресії статистично значущими є лише два чинники – середній бал за відповіддю на питання «Якою мірою ви задоволені своєю роботою?» та дефіцит бюджету. На першому етапі основні чинники зовнішньої міграції пов'язані з особливостями ринку праці і трудової діяльності і саме цей період є часом довготривалих невиконаних заробітної платні та, загалом, найнижчої, за час незалежності України, якості життя населення. Значущість зв'язку з показником дефіциту бюджету, на нашу думку, характеризує чутливість населення до проблем із державним фінансуванням сфери соціального захисту, інфраструктури та соціальних послуг населенню.

На другому етапі четвертої хвилі основними чинниками, що визначають зовнішню міграцію, стали індекс бідності та інституційні чинники, що вказують на ефективне урядування, здатність впливати на політичні та управлінські рішення, боротьбу з корупцією. Вимальовується вектор до більш

складних, комплексних соціальних запитів та уявлень населення про рівень якості життя. Цей зсув можемо назвати рухом від матеріалістичних чинників зовнішньої міграції до змішаних (матеріалістично-постматеріалістичних) чинників, оперуючи термінами Р. Інглегарта [13].

Окремі суттєві чинники, що впливають на масштаби зовнішньої міграції, не були враховані в цій моделі. Врахування їх впливу є важливим у наступних дослідженнях чинників зовнішньої міграції з України. Насамперед йдеться про характеристики міграційних режимів країн, що є основними реципієнтами міграційних потоків з України. Введення показника міграційних режимів до моделі чинників зовнішньої міграції вимагає створення відповідної системи показників. Наявні у науковому дискурсі на сьогодні спроби квантифікації характеру міграційних режимів надто схематичні: зазвичай йдеться про віднесення міграційних режимів до двох типів (оформлення візи та безвізового). Досконаліша система показників міграційних режимів мала б давати відповідь на питання про рівень відмов у наданні віз, вартість віз, можливості офіційного працевлаштування тощо.

Прогноз подальшої трансформації системи чинників міграційної поведінки населення України має виходити з поточних тенденцій, серед яких дві основні: перша – кризові явища в сучасній Україні, загострення проблеми бідності і безробіття, девальвація національної валюти, зростання інфляції, військовий конфлікт на Донбасі; друга – очікувана лібералізація міграційного режиму з Євросоюзом поряд із посиленням міграційного режиму з РФ. Обидві тенденції вказують на зріст масштабів зовнішньої міграції з України в наступний період.

1. *Борщевська В.Д.* Аналіз факторів, що впливають на рівень еміграції з України за регіонами // Управління розвитком.– 2012.– №13. – С. 141–145.
2. *Курунова Ю.* Аналіз економічних та соціальних чинників зовнішньої міграції України // Вісник Міжнародного Слов'янського університету (Харків).– Серія: Економічні науки.– 2012.– Т. XV, №2. – С. 119–125.
3. Мікроекономічні змінні // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
4. *Пасічник О.* Застосування математичних методів для аналізу чинників впливу на населення на різних стадіях міграції // Вісник Хмельницького національного університету.– 2012.– №3, Т. 3. – С. 2009–2013.
5. Сальдо міграції для України // Державна міграційна служба України // dmsu.gov.ua.
6. Соціологічний моніторинг: Трендове соціологічне дослідження, 2013 // Інститут соціології НАН України // i-soc.com.ua.
7. *Шеховцева К.В.* Виявлення головних причин підвищення кількості вибулих осіб у структурі мігрантів України // Управління розвитком.– 2012.– №13. – С. 136–141.
8. *Bialas, M., Solek, A.* (2012). Migrations of Ukrainian population to Poland at the turn of the 20th and 21st centuries – situation, reasons, challenges. *Journal of International Studies*, 5(2): 72–81.
9. *Bilan, Y.* (2014). Migration Aspirations on the Outskirts of Europe: Social and Economic Dimensions. *Transformations in Business & Economics*, pp. 604–614.
10. *Borshchevska, Y.* (2012). Perception Prism of State Authorities and NGOs on Migration in Ukraine. *Economics and Sociology*, 5(2): 11–22.
11. *Cajka, P., Jaroszewicz, M., Strielkowski, W.* (2014). Migration Incentives and Flows between Belarus, Moldova, Ukraine and the European Union: a Forecasting Model. *Economics and Sociology*, 7(4): 11–25.
12. *Cichorz, R., Bilan, Y.* (2008). Consequences of adopting the Schengen acquis for the border traffic between Poland and Ukraine. *Economics and Sociology*, 1(1): 37–44.
13. *Inglehart, R., Welzel, C.* (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press.

14. *Semiv, L., Hvozdoych, Y.* (2012). The intellectual migration of the youth in Ukraine: the backgrounds for «brain circulation». *Journal of International Studies*, 5(2): 72–81.
15. The international research values // World Values Survey // www.worldvaluessurvey.org.
16. Ukraine Economic Update // World Bank // www.worldbank.org.
17. United Nations Economic Commission for Europe // sustainabledevelopment.un.org.
18. Worldwide Governance Indicators // data.worldbank.org.

Стаття надійшла до редакції 22.06.2015.